

ОСМИСЛЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ ЕКЗИСТЕНЦІЇ В “ПОЗИТИВНОМУ” ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМІ

В умовах нинішніх глобалізаційних процесів інтерпретація змісту людського існування (“екзистенції”) набуває якісно нового звучання. Стає все складніше виявити суть та критерії відмінності “справжнього” та “несправжнього” існування. Можна стверджувати, що проблема “кризи свідомості”, яка постала ще в минулому столітті, в постіндустріальному суспільстві поглибилась. А тому актуальною постає проблема експлікації поглядів представників філософії екзистенціалізму на визначення автентичності екзистенції. Адже екзистенціалісти ставили перед собою завдання – спробувати якимось чином відтворити і зберегти первісну унікальність людського існування.

Післявоєнний час і його нові вимоги (подолання відчаю, тривоги, страху тощо) спричинили появу такого феномена як “позитивний екзистенціалізм”, який досить критично переглянув основні положення класичного екзистенціалізму. Так на відміну від С. Кіркегора Н. Аббаньяно акцентує увагу на проблематичності людського існування. Відповідно суть запитання полягає в тому, що є людина, перш ніж звертати увагу на те, що робить людина.

Засновник “позитивного” екзистенціалізму досить критично ставиться до трактувань життєвого проекту Ж.-П. Сартром, в розробці цієї проблематики апелює також до М. Гайдеггера. Багато положень цих авторів взято в основу розуміння проекту Н. Аббаньяно, але він відмежовується від них в одній позиції, а саме, не приймає той суто песимістичний настрій, яким просякнута ідея попередників. Італійський філософ називає свій екзистенціалізм оптимістичним і відповідно з трьох можливих позицій: неможливості можливого, необхідності можливого, можливості можливого обирає останню.

Для нього людське існування спрямоване на самоствердження. Безпорадність і розгубленість не гідні людської особистості, вони підлягають здоланню в активних життєстверджуючих вчинках. І хоч ні одна з даних людині можливостей не має гарантій щодо її неухильної

реалізації і абсолютних гарантій щодо здійснення її проектів не існує, це не означає, що всі вони приречені на невдачу.

М. Гайдеггер на його думку дійшов до визначення екзистенції як зусилля (неможливого) вийти з Ніщо, а К. Ясперс прийшов до визначення екзистенції як зусилля (неможливого) ототожнитися з Буттям.

Шлях, яким потрібно спрямувати сучасну думку, полягає згідно Н. Аббаньяно у визнанні, що екзистенція за структурою є “можливістю бути” і тому вона може бути проаналізована лише в умовах, що визначають її особливі можливості. Передумовою цього аналізу було зведення людського життя до його проблематичності. Такий аналіз припускав виокремлення “можливості можливого”. Екзистенція мусить зрозуміти та реалізувати себе в собі. А свободу слід розуміти не на основі ніщо і трансцендентності, а на основі проблематичності.

Світ та екзистенція розкривають один одного в екзистенційному акті – акті розуміння між людьми. “Можливість” – категорія, яка стала визначальною характеристикою як “позитивного”, так і “негативного” екзистенціалізму. Це відношення з буттям. Н. Аббаньяно пропонує “можливість” у якості пошуку, спрямованого на встановлення меж самої можливості. У зв’язку з цим, він критикує концепції, де виникає рівнозначність можливостей (Ж.-П. Сартр і А. Камю). Згідно філософа, не лише буття, але і сама екзистенція трансцендентує людину.

Н. Аббаньяно пропонує віру в можливості людини. Він вважає, що умов, яким підкорена людина з боку природи та історії величезна кількість, і дуже часто вони приховані. Зокрема філософ, виступаючи проти стереотипів “негативного” екзистенціалізму, намагається відродити віру в науку і наукове пізнання, які є надзвичайно важливими для людського існування в майбутньому.

О. Ф. Больнов доводить, що автентичне існування людини має визначати довіра і надія до буття. Філософ розробляє проблему можливості “нової укритості” людини посеред світу, який їй загрожує. Такою “укритістю”, своєрідним “життєвим простором”, для кожної людини має стати її дім. Адже саме людське житло не дозволяє розчинити себе в раціональності сучасного технічного світу. Водночас людина має подолати в собі “безмірність”, тобто потрібно віднайти обмежувальну межу соціальної суті людини на основі “вільного самообмеження” і самовиховання у дусі “вільного розуму”. В онтологічно-комунікативному плані описує філософ значення для людини зустрічі, як певного випробування власної самобутності, з іншою людиною, як Ти. В цьому

сенсі екзистенція для філософа є глибинним ядром людини, яке посправжньому непорушне і водночас відкрите іншому.

Гайдеггерівській людині в сутнісній бездомності, вкинутій у відчай, стурбованій перед обличчям закинутості в буття О. Ф. Больнов протиставляє довіру і надію до буття, “нову укритість”, центром якої є для людини її дім. Тому, вихідною точкою відліку просторового переживання, як зауважує філософ, для людини завжди є її дім. Екзистенційний параметр просторового поділу (на зовнішній щодо дому та простору захищеного людського помешкання) дає підстави визначити переживання “простору дому як регіону безпечного та захищеного буття”, в якому людина здатна “повернутися до самої себе” [1, 401-402].

Н. Аббаньяно та О. Ф. Больнов розглядають конкретного індивіда в його реальному житті, в його взаємодії з навколишнім світом і з іншими людьми і ставлять собі за мету дати індивідові зримі орієнтири поведінки в повсякденній життєдіяльності, в конкретних життєвих ситуаціях.

Трансцендентальна можливість, для Н. Аббаньяно й О. Ф. Больнова, є інтегральною можливістю, формує сутнісне ядро людини, возвеличує людину. Таким чином, завдяки рішучості, вона конституює особистість. Саме у ній реалізується “належне” індивіда в аксіологічному плані. Але, стверджуючи своє самозвеличення і зміцнюючись в єдності Я, людська екзистенція не замикається в рамках лише власної суб’єктивності, ізолюючись від співтовариства людей. Самодостатність окремої особистості поза соціумом, як вважають Н. Аббаньяно й О. Ф. Больнов, неможлива. Хоча, людська екзистенція стверджується в конечності, але в той же час залишається відкритою для буття і в цьому сенсі трансцендує до співтовариства людей. Екзистенція вже частково володіє буттям, яке стає зоною зустрічі і спілкування з іншими людьми. Екзистенція, як глибинний рівень людського буття, згідно філософії “позитивного екзистенціалізму” має позбутися свого занадто трагічного наповнення, яке отримала в “негативному екзистенціалізмі” і досягнути рівня “нової укритості”, довіри до буття. Це і забезпечить їй гарантовану автентичність в наш час.

Представники “позитивного” та “негативного” екзистенціалізму дійшли спільної думки про те, що сутність людської екзистенції полягає в її позасубстанційній природі. Проте ні Аббаньяно, ні Больнов так і не зрозуміли, що екзистенціальність (справжність, автентичність) людського існування (“екзистенції”) визначається завдяки турботі (піклуванню) про себе. Саме цю античну настанову намагалися по-своєму проінтерпретувати

й донести людству С. Кіркегор, М. Гайдеггер, М. Фуко і яку свого часу “не помітили” представники “позитивного” екзистенціалізму.

Отже, в класичноекзистенціалістському мисленні поняття автентичного (достеменного) існування відіграє роль особливої смислової структури, яка через “позасубстанційність” природи феномену екзистенції висвітлює специфіку позитивних і негативних аспектів людського буття. Спільними для “негативного” та “позитивного” екзистенціалізму є інтерпретація екзистенції як існування, що постійно виходить за власні межі, існування у стані постійної дієвості та можливості вибору, в якому виявляється істинна свобідна сутність людини. На відміну від С. Кіркегора та М. Гайдеггера в філософії Н. Аббаньяно проголошується необхідність розглядати екзистенцію як “можливість можливого”, як постійну невизначеність сутності людського існування. “Позитивний” екзистенціалізм” (Н. Аббаньяно, О. Больнов) спрямовує дослідження існування в напрямку його позитивно-оптимістичної інтерпретації. Однак, представники “позитивного” екзистенціалізму оминули (С. Ш. – швидше не зрозуміли) особливості позитивного визначення екзистенції С. Кіркегором, К. Ясперсом, Г. Марселем, Ж.-П. Сартром. Тому О. Ф. Больнову завдяки аксіологічній та оптимістичній інтерпретації автентичності екзистенції не вдалося подолати трагічне осмислення людського існування в “негативному” екзистенціалізмі, а Н. Аббаньяно вірно та адекватно проінтерпретувати філософські концепції представників останнього. Підтвердженням цього є експлікація поглядів представників “негативного” екзистенціалізму в сучасній філософській думці. Зокрема визначення справжності людського існування здійснюється крізь площину таких положень, як “екзистенційний вакуум”, “смерть людини”, “трансперсональна екзистенція” тощо.

1. Bollnow O. F. *Neue Geborgenheit. Das Problem einer Überwindung des Existentialismus*. 2 Aufl. – Stuttgart: Kohlhammer, 1960. – 247 s.